

Trender i tiden 2010–2015

Riksantikvarieämbetets omvärldsanalys

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	5
Bakgrund	9
Trender i omvärlden	15
1. Kulturen lyfts allt mer fram som betydelsefull för utveckling och tillväxt	17
2. Människors syn på landskapet förändras	21
3. Klimatfrågan får allt större genomslag i politiken och samhället	27
4. Information söks, skapas och sprids på nya sätt	31
5. Fler är med och definierar kulturarv	35
6. Kraven ökar på att myndigheter ska samverka	39
7. Ansvaret ökar på regional och lokal nivå för kulturpolitikens genomförande	43
Konsekvenser för kulturarvsområdet	48
Konsekvenser för Riksantikvarieämbetet – utmaningar och möjligheter	53
Källförteckning	58

Förord

Samhället är i ständig förändring och för att navigera i dess skiftande landskap krävs kunskap. Riksantikvarieämbetet genomför regelbundet analyser av samhällsutvecklingen. Sedan 2002 har myndigheten haft regeringens uppdrag att belysa frågor, områden och trender som påverkar kulturarvet, kulturarvsområdet och kulturpolitiken. Omvärldsanalysen *Trender i tiden* är ett eget initiativ och har tagits fram med syftet att utgöra ett av underlagen i arbetet med vår nya vision och strategi ”Tänka i tid”. Visionen står för att samhällsaktörerna har insikt om kulturarvets värde och tar det till vara i arbetet för ett hållbart samhälle. Det innebär att hänsyn till kulturarvet präglar samhällsutvecklingen och bidrar till långsiktiga beslut om utformningen av framtidens samhälle.

Omvärldsanalysen beskriver en rad trender och konsekvenserna för kulturarvsområdet och Riksantikvarieämbetet. Samhällsförändringarna innebär både utmaningar att möta och möjligheter att tillvarata. Dessa kommer att hanteras på olika sätt av myndigheten i bred samverkan med andra samhällsaktörer. Det är en förutsättning för att nå visionen och målet om ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas för att vara angeläget och tillgängligt för alla.

Inger Liliequist

RIKSANTIKVARIE

SOURVIDTULLGÄRNS SJOTT FOTO: BENGT A LUNDBERG, BAA

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetets omvärldsanalys *Trender i tiden* har tagits fram med syftet att utgöra ett av underlagen i arbetet med myndighetens nya vision och strategi ”Tänka i tid”, som lanserades hösten 2010. Omvärldsanalysen beskriver ett urval samhällstrender som bedöms ha stor betydelse för kulturarvsarbetet och Riksantikvarieämbetet de kommande fem till sju åren.

Trenderna, deras drivkrafter och konsekvenser har identifierats genom att analysera information om förändringar i omvärlden. De trender som bedömts vara viktigast är:

1. Kulturen lyfts allt mer fram som betydelsefull för utveckling och tillväxt
2. Människors syn på landskapet förändras
3. Klimatfrågan får allt större genomslag i politiken och samhället
4. Information söks, skapas och sprids på nya sätt
5. Fler är med och definierar kulturarv
6. Kraven ökar på att myndigheter ska samverka
7. Ansvaret ökar på regional och lokal nivå för kulturpolitikens genomförande

Trenderna påverkar möjligheten att ta tillvara kulturarvet i samhällsutvecklingen. Analysen visar att nya samhällsfrågor har etablerats där kulturarvet behöver beaktas för att utvecklingen ska bli hållbar. Utvecklingen påverkar även förutsättningarna för vård, förvaltning och förmedling. Informationsteknologins utveckling, dess integrering i vardagslivet förändrar förutsättningarna för kommunikation och tillgängliggörandet av information och kunskap om kulturarvet. De traditionella offentliga aktörerna på kulturarvsområdet har idag att förhålla sig till att allt fler intresserar sig för, definierar och brukar kulturarv. Ökad samverkan och regionalisering ställer nya krav och förändrar uppdrag, roller och ansvar i kulturarvsarbetet.

För Riksantikvarieämbetet blir utmaningen de närmaste åren att med fortsatt framgång kunna bidra till att kulturarvet får en betydelsefull roll i utformningen av ett hållbart samhälle. Analysen visar att Riksantikvarieämbetet behöver följa aktuella samhällsfrågor, kommunicera och finna lämpliga sätt att samverka för att påverka aktörer och processer. Mot bakgrund av ökade krav på samverkan och fortsatt regionalisering behöver myndigheten kommunicera sin roll och sitt uppdrag. Att ha såväl djup som bred historisk kunskap och förvärva ny kunskap och kompetens på nya områden är en ytterligare förutsättning. Information om kulturarvet måste vara angelägen, tillgänglig och användbar och med kvalitet. Det är en förutsättning för att den ska kunna nå ut och vara efterfrågad.

BIRKA, LOVE PÅ FISKE MED MORFAR KLAS. FOTO: BENGT A LUNDBERG, PAA

FROLINDA, GÖTEBORG. FOTO: BENGT A LUNDBERG, BAA

Bakgrund

Samhället står inte still utan är i ständig förändring. Som nationell myndighet med ansvar för frågor om kulturarvet behöver Riksantikvarieämbetet kunskap om samhällsutvecklingen för att kunna hantera utmaningar och tillvara möjligheter. Myndighetens roll är att öka kunskapen och insikten om kulturarvets betydelse för människors livsmiljö. Det sker genom att:

- ha överblick över tillståndet i kulturmiljön och kulturarvsarbetet
- utveckla och hantera styrmedel, metoder och system
- samverka och föra dialog
- samla in och tillgängliggöra kulturarvsinformation

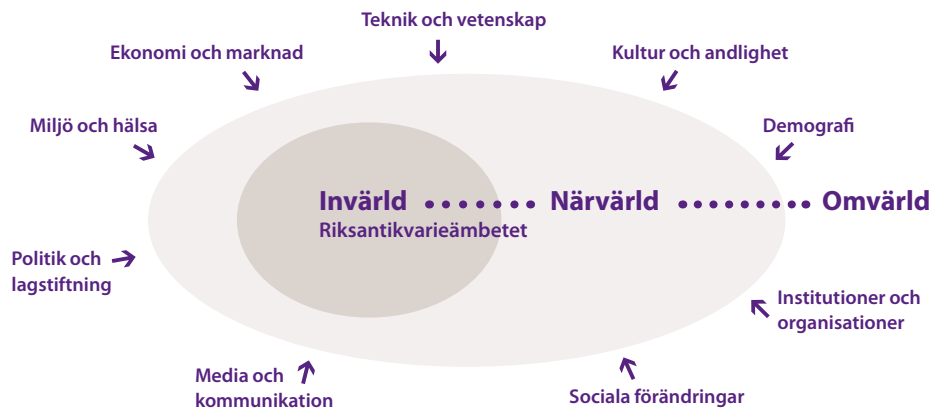
Omvärldsanalys är ett sätt att få kunskap om hur omvärlden förändras genom att identifiera övergripande trender i samhället som till exempel påverkar kulturarvet, kulturarvsområdet och förutsättningarna för myndighetens arbete.

Riksantikvarieämbetet har enligt uppdrag i regleringsbrev genomfört omvärldsanalyser 2002 till 2007. Till skillnad mot dessa tidigare analyser har omvärldsanalysen *Trender i tiden* tagits fram på myndighetens eget initiativ med syftet att utgöra ett underlag i arbetet med att ta fram en ny vision och strategi, som lanserades hösten 2010. Omvärldsanalysen bedöms ha ett vidare användningsområde såväl internt som externt och publiceras därför för att kommunicera och sprida resultatet.

Om att arbeta med omvärldsanalys

Omvärldsanalys kan generellt beskrivas som en systematisk process för att bevaka och analysera omvärldsinformation och dra strategiska slutsatser av den. Med omvärlden menas här den yttre miljö av samhällsförändringar som en organisation befinner sig och som påverkar såväl organisationen som dess närliggande omgivning. Omvärld ska här skiljas från ”närvärld”, vilken utgörs av aktörer och händelser i

organisationens närmaste omgivning, och från ”invärld”, dvs. Riksantikvarieämbetet. Detta kan illustreras med följande schematiska bild:

Syftet med omvärldsanalys är att tillhandahålla underlag som kan öka organisationens proaktiva handlingsförmåga. Detta underlag hjälper beslutsfattare att få en uppfattning om hur framtiden kan komma att se ut och fatta mer välgrundade beslut. Ett välformulerat underlag bör vara inriktat på att ge uppdragsgivaren ett perspektiv som innehåller tre aspekter av omvärlden:

- Vad är det som händer?
- Varför händer det?
- Åt vilket håll är utvecklingen på väg och vad kan det innebära för oss?

I en omvärldsanalys ingår alltså att identifiera externa faktorer i form av trender i omvärlden, önskvärda eller ej, samt de konsekvenser och utmaningar dessa kan innebära för samhällsutvecklingen och ett område eller en organisation. Analysen ska kunna fungera som grund för formuleringen av strategier för att möta utvecklingen, det vill säga hantera utmaningar och tillvarata möjligheter.

Metod

Arbetet har följt en vedertagen metod (se t.ex. Genf och Laurent 2008) som Riksantikvarieämbetet även använt i några av de tidigare omvärldsanalyserna. Arbets sättet innebär identifiering och analys av förändringar i omvärlden i form av trender, som bedöms få betydelsefulla konsekvenser för kulturarvsområdet och arbetet med kulturarvet. Riksantikvarieämbetet har även dragit slutsatser utifrån analysen och formulerat utmaningar och möjligheter.

I arbetet har det använts ett urval av verktyg för omvärldsanalys som kortfattat kan beskrivas som trendspaning med trendvärdering, drivkrafts- och konsekvensanalys. Arbetet har skett i ett antal steg:

1. Syfte, frågeställning och nulägesanalys
2. Intuitiv trendspaning
3. Värdering och prioritering av identifierade trender
4. Trendbeskrivning med beläggande av trenderna (källstudier)
5. Analys av trendernas uthållighet, drivkrafter och eventuella mottrender
6. Analys av konsekvenserna för det definierade området, dvs. kulturarvsområdet
7. Prioritering och klustring av konsekvenserna
8. Formulering och prioritering av utmaningar och möjligheter

Aktiviteterna har till största delen skett i grupp. En arbetsgrupp bestående av representanter med olika kompetenser från myndighetens avdelningar har mötts ett antal gånger med förberedelse- och efterarbete. Arbetet har letts av två personer med processtöd från företaget WideNarrow.

Frågeställning och tidshorisont

En central utgångspunkt för en omvärldsanalys av detta slag är formuleringen av en tydlig frågeställning som är framåtriktad och med vars hjälp bakomliggande orsaker till utvecklingen kan klargöras. Den fråga som väglett Riksantikvarieämbetets arbete och som legat till grund för urvalet av trender och bedömningen av konsekvenser är:

”Hur kommer kulturarvsområdet – med särskilt fokus på kulturarvsarbetet – att utvecklas fram till år 2015/17?”

En ytterligare utgångspunkt är tidsperspektivet. I denna omvärldsanalys har Riksantikvarieämbetet valt att blicka fem till sju år framåt. Detta har bedömts vara tillräckligt för att analysen ska kunna fungera som ett underlag i myndighetens arbete med att ta fram en ny vision och strategi för genomförande av denna.

Begreppsdefinitioner

I analysen används några centrala begrepp:

Kulturarv – avser såväl materiella som immateriella uttryck. Kulturarv omfattar traditioner, språk, konstnärliga verk, historiska lämningar, arkiv- och föremålsamlingar samt kulturmiljöer och kulturlandskap som överförs från generation till generation. Vad som betraktas som kulturarv förändras med tiden och är ett uttryck för samhällets skiftande värderingar. När det skrivs i bestämd form – kulturarvet – innefattar det en mångfald av kulturarv.

Kulturmiljö – avser den av människan påverkade fysiska miljön. Det kan gälla alltifrån enskilda objekt till stora landskapsavsnitt. Kulturmiljön är en del av kulturarvet.

Kulturarvsområdet – avser det fält inom vilket det görs insatser för kulturarvet. Inom kulturarvsområdet verkar många olika aktörer, såväl offentligt finansierade som ideella och privata.

Kulturarvsarbete – avser arbete med kulturarv som utförs av aktörer inom kulturarvsområdet, liksom av andra aktörer som ska beakta kulturarv i sin verksamhet.

Hållbar utveckling – avser samhällsförändring med hänsynstagande till tre olika dimensioner: ekonomisk, social och miljömässig. Kulturarvet berör och berörs av alla tre dimensionerna. Hållbar utveckling handlar i grunden om att samhället ska planera för och tillfredsställa sina aktuella behov, utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov.

MOTALA VERKSTAD, FOTO: BENGT A LUNDBERG, PAA

Trender i omvärlden

I enlighet med den metod som valts har trenderna formulerats och beskrivits på en övergripande nivå. Med trend menas här en långsiktig förändring som sker i nuet och som har en viss riktning. En trend kan identifieras genom att man blickar tillbaka några år och söker efter mönster i utvecklingen som man kan anta kommer att fortsätta inom den valda tidshorizonten. Analysen omfattar inte alla trender som påverkar kulturarvsområdet. Den fokuserar på de trender som bedöms vara starka och ha stor påverkan på kulturarvsområdets utveckling.

I trendspaningen har myndighetens tidigare omvärldsanalyser lagts åt sidan för att möjliggöra ett mer fritt och rörligt sökande. Resultatet visar att de tio trender som beskrivs i omvärldsanalysen 2006 emellertid i allt väsentligt fortfarande är relevanta. Trenderna i den nya analysen pekar dessutom på en utveckling inom några av dessa tidigare trender och fokuserar på de väsentligaste delarna i dem. I några fall har trenderna från 2006 inte längre ett värde som egna trender utan bör ses som drivkrafter till andra trender. Riksantikvarieämbetet har gjort ett hårdare urval av trender jämfört med tidigare för att försöka skapa ökad tydlighet kring den utveckling som förefaller vara viktigast att förhålla sig till.

De trender i omvärlden som arbetsgruppen har identifierat och bedömt vara viktigast är:

1. Kulturen lyfts allt mer fram som betydelsefull för utveckling och tillväxt
2. Människors syn på landskapet förändras
3. Klimatfrågan får allt större genomslag i politiken och samhället
4. Information söks, skapas och sprids på nya sätt
5. Fler är med och definierar kulturarv
6. Kraven ökar på att myndigheter ska samverka
7. Ansvaret ökar på regional och lokal nivå för kulturpolitikens genomförande

Nedan beskrivs trenderna, bakomliggande drivkrafter och de konsekvenser de bedöms kunna få för kulturarvsområdets utveckling de närmaste fem till sju åren.

MARRNAD, GLIMMINGEHUS, FOTO: PAA

1.

Kulturen lyfts allt mer fram som betydelsefull för utveckling och tillväxt

I politiken och i regionernas och kommunernas planer och program hör kultur och kulturarv till de områden som allt oftare lyfts fram som viktigt för utveckling och tillväxt. Kultur och kulturarv ska höja attraktionskraften och på så sätt locka människor att bo, arbeta eller besöka området och/eller få nya företag att etablera sig. I utpräglade glesbygdsområden ligger huvudsakligt fokus snarare på att förhindra utflyttning och behålla verksamheter. I dag finns en ökad kunskap om att kultur och kulturarv har en stark attraktionskraft på turister. Men attraktivitet handlar inte enbart om att få andra att besöka en plats. Även kultur och kulturarv beskrivna i termer av livsmiljökvantiteter är allt vanligare förekommande i strategier och marknadsföring av platser. Landskap med läsbara tidsdjup, brukade marker, kulturhistoriskt intressant bebyggelse, rekreationsmöjligheter, rikt kulturutbud m.m. ses i hög grad som resurser för att attrahera boende och företag till områden. Kultur och kulturarv synliggörs också i viss grad i relation till hälsa och välbefinnande, som också hör det ”goda livet” till, samt i skapandet av lokala eller regionala identiteter. Inom utbildningsväsendet etableras utbildningar i natur- och kulturturism. Kulturarvet ses idag som en resurs även i internationellt biståndsarbete.

Drivkrafter till trenden

Globaliseringen har medfört att städer och regioner konkurrerar allt mer med varandra och därför måste marknadsföra och profilera sig tydligare. Här spelar kultur och kulturarv en allt viktigare roll såväl nationellt som internationellt. Under de senaste tio åren har det vuxit fram ett mer instrumentellt präglat synsätt på kultur och kulturarv inom politiken. Turism- och upplevelseindustrin växer i spåren av strukturomvandlingen. På regional och lokal nivå drivs frågan om kulturens och kulturarvets potential som tillväxtfaktor ofta framåt som ett svar på förändringar i form av t.ex. nedläggningar inom industri eller en pågående utflyttning. Betydande summor offentliga medel, bl.a. från EU:s strukturfonder, tillförs tillväxtprocesser. Inom vård och folkhälsa uppmärksammas alltmer nya inslag och former för behandling av sjukdomar och främjande av hälsa.

Trendens uthållighet och eventuella mottrender

Utveckling bedöms som säker. Den är beroende av den fortsatta kunskapsutvecklingen genom forskning om och uppföljning och utvärdering av kulturens faktiska effekter. Förändrade resvanor kan påverka utvecklingen. Utvecklingen mot att inkludera kulturarvet i internationellt biståndsarbete har stannat av något i Sverige.

Konsekvenser för kulturarvsområdets utveckling

- Landskap som tidigare använts för livsmedelsproduktion övergår i allt högre utsträckning till att användas för rekreation och upplevelser av olika slag.
- Kulturarvet används som näringsresurs vilket medför ökat bruk och fler arbetstillfällen.
- Ökat användande av kulturmiljön och kulturarvet som bas för upplevelser kan också leda till ökat kunskapssökande om kulturarv och kulturmiljö och krav på tillgänglig kunskap och utvecklad teknik för förmedling och kommunikation.
- Efterfrågan på kunskaper och kompetens från kulturarvsområdet ökar.

- Kulturarvet blir en efterfrågad faktor i en god livsmiljö, vilket kan leda till ökat intresse för bevarande med ökat lokalt engagemang och större genomslag för kulturarvsfrågor i kommunernas fysiska planering.
- Den internationella kulturarvsturismen ökar varvid kulturarv och kulturmiljöer blir allt viktigare i marknadsföring och som besöksmål. Service och information kommer att behöva förbättras och byggas ut.
- Ny pedagogisk iscensättning av kulturarvet och kulturmiljöerna blir allt viktigare, därmed ökar också kraven på den pedagogiska verksamheten och nya yrkesroller kan växa fram.
- Kultur och kulturarv kommersialiseras och ses som en konsumtionsvara. Detta kan komma att medföra ytliga och förenklade berättelser och att enbart det attraktiva och säljbara lyfts fram och bevaras.
- Synen på kulturarv och kulturmiljöer som kollektiva och gemensamma tillgångar vilka alltid ska kunna delas av alla och vara tillgängliga för alla utmanas. Relaterad till regionala och lokala tillväxtfrågor ligger en utmaning i att hantera sammankopplingen mellan privat nyttjande och gemensamma tillgångar.
- Identitetsskapande utifrån kulturarvet riskerar att fungera särskiljande mellan grupper och människor i stället för inkluderande.
- Med ökad användning kan slitage och förändringstryck öka, men sannolikt förbättras också resurserna för den långsiktiga förvaltningen.

FUNÅSDALEN. FOTO: PAL-NILS NILSSON, PAA

2.

Människors syn på landskapet förändras

Genom befolkningsomflyttningen från land till stad förändras människors syn på landskap. Landskapet blir allt oftare ett upplevelselandskap och en kuliss för den tillfällige besökaren och delas upp för olika slags upplevelser. Färre har en relation till det rurala landskapet och naturen som vardagsmiljö. Landsbygdens landskap urbaniseras, dvs. blir mer "stadslikt" och präglas av urbana livsmönster med t.ex. golfbanor och hästgårdar. Det ses i ökande grad som en resurs för energiomställningsåtgärder i form av biogrödor, vindkraft m.m. Även stadslandskapet "förpackas" och säljs på upplevelseindustrins och turismens marknad. Det förändras för att klara befolkningsökning, klimatförändringar och för att skapa ökad attraktivitet.

Drivkrafter till trenden

Turistnäringen är en fortsatt växande sektor och näring, och efterfrågan på upplevelser och attraktioner i landskapet ökar. EU-politiken, den nationella kulturpolitiken och näringspolitiken uppmärksammar kulturella och kreativa näringar som ekonomiskt intressanta. Den ekonomiska krisen påskyndar utvecklingen av näringar knutna till turism och upplevelser. Landskapet (såväl urbant som ruralt) uppfattas som en gemensam tillgång för rekreation och rehabilitering genom att kulturarvets

betydelse för hälsan utvecklas. Urbaniseringsprocessen fortgår. Omvandlingen mot ett hållbart samhälle kommer fortsatt att påverka landskapet. Klimatanpassnings- och energiomställningsinsatser är här viktiga drivkrafter.

Trendens uthållighet och eventuella mottrender

Trenden får bedömas som säker. Osäkerhetsmoment är dock EU:s framtida prioriteringar inom jordbrukspolitik, regionalpolitik och strukturfonder. Den nationella regionalpolitiken och olika satsningar i områden med hög arbetslöshet kan fördröja avfolkningen av landsbygden. Utflyttningen till tätortsnära landsbygd är i många fall uttryck för en utbredd urbanitet. Utvecklingen av IT har skapat möjligheter att arbeta i stort sett var som helst, vilket dock inte tycks ha brutit urbaniseringstrenden eftersom städers attraktivitet ökar. Bosättning på landsbygden med val av en livsstil som anses innebära minskad negativ påverkan på miljön och på klimatet är en mottrend.

Konsekvenser för kulturarvsområdets utveckling

- Den ökande konsumtionen av upplevelser kan öka intresset för kulturarvet. Det kan i sin tur skapa ökad efterfrågan på kunskap och kompetens från kulturarvsområdet.
- Lantbruksrelaterad besöksnäringens utveckling och ekologisk produktion av livsmedel ökar.
- Landskapet uppdelas i olika funktionella zoner vilka renodlas.
- Bruket och konsumtionen av kulturarv kan medföra ytliga och förenklade berättelser och att enbart det attraktiva och säljbara lyfts fram och bevaras.
- Klimatfrågans genomslag har resulterat i ökad debatt om sammanhang i landskap och livsstilsrelaterade konsekvenser.

- Byggnader och områden används för nya ändamål och funktioner.
- Kunskaperna om landsbygdens kulturarv och traditionella metoder för brukande m.m. minskar. Förutsättningarna för skötsel och underhåll förändras.
- Landsbygdens landskap urbaniseras, dvs. blir mer ”stadsligt” och präglas av urbana livsmönster.
- Stadslandskapet förändras för att klara befolkningsökning, klimatförändringar och för att skapa ökad attraktivitet.

SIORVADAMMEN, GÄLLIVARE. FOTO: BENGT A LUNDBERG, PAA

3.

Klimatfrågan får allt större genomslag i politiken och samhället

Frågan om hur samhället ska möta effekterna av ett varmare klimat har fått ett kraftigt genomslag de senaste åren. Antalet insatser för att möta klimatförändringarna ökar och den mediala uppmärksamheten är stor. Hela samhället mobiliseras, på internationell, europeisk, nationell, regional och lokal nivå. Kraven på ansvarstagande för frågan och insatser i form av stöd, råd, beredskap, planering, organisation och samverkan ökar. Kommuner, landsting och regioner har påbörjat anpassningen av samhället. Resurser avsätts för forskning, utveckling och konkreta anpassningsåtgärder. I näringslivet har klimatfrågan blivit en utmaning att hantera i såväl produktion som arbetssätt, administration och marknadsföring. Även på individnivå finns kravet att agera ”klimatsmart”. Människors vardagsvaror förändras avseende kosthållning, inköp och resvanor. Klimatfrågan har knutits samman med energiomställningen till följd av att fossila bränslen successivt ska bytas ut mot förnyelsebar energi, t.ex. vindkraft, solenergi, biogas och mikroenergianläggningar. Parallellt görs insatser för att minska den totala energiåtgången och hitta lösningar som är mer energieffektiva.

Drivkrafter till trenden

Den största enskilda drivkraften är forskningen och kunskapsspridningen om miljöproblemen med fossila bränslen. Medias massiva rapportering är en viktig faktor bakom uppmärksamhet och spridning. Identifieringen av gemensamma, globala problem och lösningar gör att enskilda stater inte ensamma kan hantera dessa. Större mobilisering krävs, även på individnivå där engagemang och oro kan vara drivkrafter. Människors vilja att påverka har ökat. Ett exempel på detta är önskan om närodlade och ekologiska livsmedel. Det finns även en politisk vilja att påverka denna utveckling genom bl.a. lagstiftning, subventioner och skatter. Detta arbete sker på alla nivåer i samhället. Bakom frågans starka genomslag står forskare och FN:s klimatpanel som särskilt viktiga aktörer. Den drivs även på av EU, regering och myndigheter, media, miljö-/sociala rörelser, och skola/utbildning. Klimatförändringarna har länkats samman med andra centrala frågor i samtiden såsom energiomställning och hållbar utveckling, vilket underlättat genomslaget.

Trendens uthållighet och eventuella mottrender

Det finns skeptiker som menar att klimatförändringarnas beroende av växthusgaserna kan ifrågasättas, eller att de är överdrivna. Det finns även ett motstånd mot att hantera frågan, sannolikt på grund av ointresse eller okunskap och på att konsekvenserna av åtgärder kan bli stora, kostsamma och hindra andra intressen. Misslyckandet i Köpenhamn i december 2009 med att få till stånd ett mer långtgående bindande klimatavtal för världens stater kan tjäna som exempel. Det finns även trender som går emot klimatfrågan såsom ökat resande, satsningar på ny infrastruktur och fortsatt hög konsumtion.

Konsekvenser för kulturarvsområdets utveckling

- Kulturarvet kan få en betydelsefull och integrerad roll i utformningen av ett socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbart, robust samhälle.
- Ett ökat intresse för återbruk gynnar kulturarvet, kulturarvsområdet och kulturarvsarbetet.
- Kulturarvsområdets resurser i form av historisk kunskap, metoder för konservering, erfarenhet av förebyggande åtgärder, och kunskaps- och faktaunderlag i form av register, samlingar och översiktliga analyser, kan komma att efterfrågas. Även samhällsvetenskapliga, kulturvetenskapliga och humanistiska perspektiv kan komma att efterfrågas för förståelse och hantering av klimatfrågans sociala dimensioner.
- Behovet av underhåll, förebyggande konservering, forskning och upplysning kan komma att uppmärksammas ytterligare och tillföras resurser.
- Kulturarvet riskerar att försvinna i mediebruset, glömmas bort i debatten och i det kommande anpassningsarbetet, eller t.o.m. aktivt väljs bort av exempelvis kostnadsskäl. Konkurrens med andra samhällsområden kan uppstå och göra det svårare att få resurser till kulturarvsarbetet.
- Efterfrågan på produkter från närmiljön kan öka, vilket gynnar stadsnära jordbruk. Krav på odlingsmöjligheter även i stadsmiljön ökar.
- Kompetensutveckling kring klimatfrågan generellt och på specifika områden krävs. Exempelvis kan nya miljö- och klimatvänliga material komma att användas, vilket reser frågor om bevarandet av dessa och behov av ny kompetens.
- Förändrade regelverk och normer för planering och byggande är att vänta.
- Anpassningsåtgärderna, exempelvis förtätning av bebyggelse, energieffektivisering, vindkraft och energigrödor, påverkar kulturarvet. Även mindre vindkraftverk och mikroenergianläggningar blir allt vanligare i såväl stadsmiljö som på privata hus och gårdar.

OLSKROKSMOTET, GÖTEBORG. FOTO: PAL-NILS NILSSON, PAA

OSBECKS BOKSKOGAR, FOTO: BENGT A LUNDBERG, PAA

BARN VID DATOR. FOTO: JAN NORDSTRÖM, NORDBICPHOTOS

4.

Information söks, skapas och sprids på nya sätt

Myndigheter, organisationer, företag, institutioner och enskilda fäster allt större vikt vid IT för kommunikation och tillgängliggörande av information. Tillgången till digital information ökar och informationen sprids på nya sätt, bl.a. via sociala medier. Denna utveckling sker samtidigt som kraven ökar på att informationen ska kunna användas i olika processer såsom lärande, forskning, upplevelser och tillväxt. Att bidra och dela med sig av information, erfarenheter och kunskaper är centralt inom sociala medier. Ett av sociala mediers särdrag är att information, kunskap och budskap skapas, prövas och delas i sociala nätverk med oöverskådlig (och okontrollerbar) omfattning. Skapande, delning och ”remixer” har etablerat sig som kulturellt beteende på webben. Information som är av hög kvalitet, lätt att hitta och lätt att använda utnyttjas för dessa ändamål i högre utsträckning än annan information.

Drivkrafter till trenden

Det finns starka kommersiella intressen i trenden som driver på genom utvecklingen av nya tjänster och ny teknik. Även arkiv, bibliotek och museer har intressen i utvecklingen. Med teknikutvecklingen följer ökade allmänna krav på digital tillgänglighet och interaktivitet. En drivkraft är det IT-politiska målet om ett hållbart informationssamhälle för alla. Staten ställer krav på en ekonomiskt rationell och

tillgänglig offentlig sektor – e-förvaltning – som ska ha utvecklade IT-tjänster. De yngre, IT-vana generationerna lever till del sina liv på nätet. Allt fler använder digitala verktyg i allt lägre åldrar. En värderingsförskjutning mot friare förhållningssätt till upphovsrätt och auktoriteter växer fram tillsammans med en ökande vilja att delta i kunskapsprocesser. Lärandet blir allt mer nätverksbaserat. Allt fler hämtar kunskap och information från sina sociala nätverk. Barn och ungdomar uppmuntras i skolan att söka information och finna egna vägar till den.

Trendens uthållighet och eventuella mottrender

Trenden är mycket säker. Än så länge är den dock mycket ojämnt fördelad över världen och även inom de utvecklade länderna. Viss osäkerhet råder kring i vilken mån samhällsinstitutionerna klarar av att tillgängliggöra information och agera på nätkulturens premisser. De mottrender som finns kan härröra från ointresse och motstånd, bl.a. på grund av tekniktrötthet och stress som uppstår när allt och alla förväntas vara tillgängliga överallt i ett ökande samhällstempo. Det kan till exempel ta sig uttryck i att människor söker kortare och längre IT-fria pauser i tillvaron. Intresset för mer traditionella skapande aktiviteter ökar.

Konsekvenser för kulturarvsområdets utveckling

- Användare skapar själv eller är med och skapar information om kulturarv.
- Kraven på digital tillgänglighet och delaktighet ökar vilket gör att dialog och kommunikation blir allt viktigare. Ägaren till kunskap kan inte hävda tolkningsföreträde.
- Kulturarvsområdets aktörers auktoritet utmanas genom att den ständigt prövas av en kritisk användargrupp.
- Större vikt fästs vid hur information och kunskap presenteras och kommuniceras. Ny kompetens och nya arbetsformer krävs.

- Det ökade informationsflödet genom ny teknik ger nya förutsättningar för ökad kunskap, ökat intresse och tillgängliggörande av kulturarv.
- Det ökande informationsflödet gör det allt viktigare för kulturarvsområdets aktörer att ge användare tillgång till information som är möjlig att hitta, använda, märka upp och dela. Den ska kunna användas av andra för andra ändamål än den ursprungligen var avsedd för. Den blir individualiserad och kraven på kvalitets-säkring av informationen ökar.
- Grupper av människor som inte kommer att kunna nyttja den nya tekniken riskerar att inte kunna ta del av utvecklingen på kulturarvsområdet.

BARN VID VATTEN. FOTO: DAVID SKOOG, NORDDICPHOTOS

5.

Fler är med och definierar kulturarv

Kulturarvet blir alltmer mångfaldigt genom att allt fler är med och definierar vad som utgör det egna kulturarvet. Kulturarv förstås idag inte bara utifrån traditionella kriterier. Det definieras av många myndigheter, institutioner, organisationer, företag, grupper och individer på olika nivåer i samhället. Nya perspektiv, aspekter och sammanhang uppmärksammas och hävdas. En mängd olika bevarandeanspråk styr vilket kulturarv, och vad i kulturarvet, som värderas i olika sammanhang. Spännvidden är stor, från den individuella nivån till EU:s och det internationella samfundets utpekande av kulturarv.

Drivkrafter till trenden

Kulturarv blir ett alltmer gångbart identitetspolitiskt redskap. Många aktörer tolkar och använder det aktivt för att förstå och hävda sig och sina rättigheter som grupp eller för att marknadsföra sig som land, region, kommun eller ort. Genom globaliseringen med migration, media, kommunikation och samarbeten sprids nya perspektiv på kulturarv. Samarbetet i Europa och internationellt bygger på nya föreställningar som handlar om att identifiera och definiera kulturuttryck som hålls för att vara gemensamma och som knyter samman länder och kulturer som tidigare betraktats som åtskilda och olika. Fler blir delaktiga i kunskapsproduktionen genom att information om kulturarvet kan sökas, skapas och spridas på annat sätt

än tidigare. Ökad individualisering medför ett intresse för den egna personens eller den närmaste kretsens historia.

Trendens uthållighet och eventuella mottrender

Trenden är säker. Sverige och EU fokuserar mer på kulturarv för integration och tillväxt, och antalet internationella samarbeten och överenskommelser ökar. Trenden mot ökad individualisering är fortsatt stark. Det finns dock politiska motkrafter som på sikt kan växa sig starkare. Dessa ställer krav på ett kulturellt mer enhetligt definierat samhälle och kulturarv.

Konsekvenser för kulturarvsområdets utveckling

- Ett mer mångfaldigt kulturarv kan komma att leda till att intresset för kulturarvet och delaktigheten ökar. Arbetet berikas och kulturarvet kan bli mer angeläget och användbart för fler. Förutsättningarna för vård och förvaltning förbättras.
- Kulturarvsområdets traditionella, offentliga aktörer har inte självklart tolkningsföreträde.
- En mångfald bevarandanspråk existerar samtidigt. Konkurrens, motsägelser, motsättningar och konflikter kan uppstå, vilket dock även kan utveckla kulturarvsarbetet.
- Krav på ändrat urval av offentligt utpekade kulturarv och på ändrad resursfördelning kan komma att ställas.
- Synen på kulturarv som kollektiva tillgångar utmanas när det tas i anspråk för bruk av olika slag och när äganderätt till det hävdas utifrån olika intressen.
- Krav kommer att ställas på offentliga aktörers hållning och agerande i frågor om återlämnande av kulturföremål.

KISTA, FOTO: BENGT A LUNDBERG, PAA

Är det ni
som har tillänt
myndigheterna,
eller
är det den
som har tillänt
oss
skand den som följde
Lög och
skick

40 20 00

MEDELANDE PÅ FÖNSTER I OLSKROKEN, GÖTEBORG. FOTO: PAL-NILS NILSSON, BAA

6.

Kraven ökar på att myndigheter ska samverka

Kravet på att myndigheter ska samverka med andra myndigheter och aktörer ökar. Hanteringen av komplexa frågor i den traditionella sektorsindelade myndighetsstrukturen luckras upp till förmån för tvärsektoriell samverkan. Antalet samverkansuppdrag ökar och myndigheter samverkar även på eget initiativ med andra aktörer, såväl statliga som privata. Myndigheters verksamhetsfält och kontaktnät vidgas. Statliga myndigheter, kommuner, företag och andra offentliga och privata organisationer har dagliga kontakter och fördjupade samarbeten såväl inom som utanför EU. Statsmakterna understryker alltmer vikten av internationellt arbete, vilket leder till nya mål och uppdrag för myndigheterna.

Drivkrafter till trenden

Viktiga drivkrafter är ökade krav på effektivisering av de offentliga institutionerna och offentliga besparingskrav. Stuprör är ett ord som använts under senare år för att uppmärksamma samordningsproblem i samhällsorganisationen, vilken inte anses tidsenlig och effektiv. Forskare, politiker och tjänstemän har framhållit sektoriseringens negativa effekter där medborgares behov kan falla mellan stolarna, och att myndigheters respektive verksamheter ofta bidrar till ett gemensamt mål och därför kan behöva samordnas. Även globaliseringen med EU-samarbetet och

fördjupade internationella kontakter driver på utvecklingen. En faktor är att frågor i ökande grad inte uppfattas som enbart nationellt avgränsade utan giltiga för fler. Lösningen på samhällsproblem kräver brett samarbete, som även kan vara europeiskt och internationellt. Kommunikationsteknologins utveckling underlättar samarbete på distans. Enskilda kan genom digitala medier i ökande grad skapa opinion kring frågor och därigenom driva på ökad samverkan.

Trendens uthållighet och eventuella mottrender

Trendens utveckling är säker. Statsmakterna trycker allt mer på behovet av samverkan samtidigt som myndigheterna tar egna initiativ. EU-integrationen kräver ökad samverkan. Antalet samverkansuppdrag i regleringsbrev har ökat och ibland är samverkan själva uppdraget. Samhällsorganisationen och den statliga styrningen har setts och ses för närvarande över i offentliga utredningar i syfte att skapa ökad samordning.

Konsekvenser för kulturarvsområdets utveckling

- Ökad samverkan kan stärka kulturarvets roll i samhället genom att insikten om dess betydelse och ansvarstagandet för det ökar hos andra aktörer. Kulturarvet synliggörs i fler och nya sammanhang för fler och nya brukare.
- Samverkan kräver särskild kompetens. Kulturarvsområdets aktörer behöver i samarbetet med andra hitta rätt sätt att interagera, kommunicera och argumentera.
- Möjligheten till inflytande på andra områden ökar. Nya roller utvecklas.
- Samverkan ger nya perspektiv, kunskaper och verktyg i kulturarvsarbetet.
- Möjligheterna till ny- och medfinansiering från andra aktörer ökar. Samtidigt finns en risk att nya ekonomiska beroendeförhållanden skapas.

- Samverkan kan möjliggöra resurseffektivisering men riskerar även att kräva mer resurser.
- Ökad samverkan kan resultera i motsägelser mellan olika uppdrag, engagemang och beslut. Konkurrens med andra uppdrag och insatser kan uppstå. Det finns risk för urvattning och fragmentering av kulturarvsarbetet när antalet uppdrag och engagemang ökar.
- Samverkan kan innebära kompromisser, vilket kan medföra att lösningar väljs som inte är de bästa för kulturarvet och arbetet med det.
- Kulturarvsarbetet blir mer svåröverskådligt. Behovet av överblick, samordning och utvärdering ökar.

VÄLLINGBYTORG. FOTO: BENGT A LUNDBERG, BAA

7.

Ansvar ökar på regional och lokal nivå för kulturpolitikens genomförande

Den regionala och lokala nivån får stadigt ökad betydelse för kulturpolitikens genomförande. Förändringar i uppdrag och ansvarsfördelning görs mellan central och regional nivå. Kulturmiljöarbetet har sedan tidigare regionaliserats och utvecklingen går i samma riktning för kulturarbetet i stort. Många statliga stöd och finansieringsformer för kulturinstitutioner och utövare delas ut direkt till regionerna utan att först ha beretts av kulturmyndigheterna. I motprestation görs avtal där region och stat gör ömsesidiga åtaganden. Utrymmet för regionala prioriteringar och variationer ökar.

Drivkrafter till trenden

Den regionala nivån får generellt ökat ansvar för att hantera olika utmaningar och utvecklingsfrågor. En drivkraft är EU-samarbetet och strävan efter att ge regionerna större inflytande. Enligt subsidiaritetsprincipen ska beslut fattas så nära medborgarna som möjligt. Den lokala och regionala nivån antas ha en betydelsefull roll för att föra EU närmare medborgarna. Inom länderna är krav på effektivisering av myndighetsarbetet, minskade resurser och ökad regional tillväxt bidragande orsaker. Utvecklingen går mot att ge den regionala nivån ökad betydelse som länk mellan medborgarna och den statliga nivån (och EU-nivån) för dialog och ökat medbor-

gerligt inflytande. Ansvarskommittén har lagt förslag om förändrad samhällsorganisation som bygger på den regionala nivån med ett utvecklat samspel mellan regeringskansliet, länsstyrelserna och sektorsmyndigheterna. En viktig orsak är även att kultur alltmer används som ett verktyg och en resurs för olika ändamål, såsom kreativitet, demokrati, integration, hälsa, företagande, lokal och regional identitet, attraktivitet, utveckling och tillväxt. Det sker bl.a. i spåren av globaliseringen, strukturomvandlingen och utvecklingen mot alltmer gränslösa marknader som påverkar den lokala och regionala nivån alltmer direkt. Intresset för ”cultural planning” som verktyg för behovsanpassad lokal och regional kulturutveckling ökar.

Trendens uthållighet och eventuella mottrender

Trenden är säker och manifesteras bl.a. i kulturpropositionen *Tid för kultur* 2009, och kultursamverkansutredningen *Spela samman* 2010. Den statliga regionala förvaltningen utreds för närvarande, men det finns ingenting som tyder på att trenden kommer att mattas av. Det är inte troligt att den lokala och regionala nivåns ansvar för kulturpolitikens tillämpning minskar. Den allmänna regionaliseringstrenden är stark liksom det ökande lokala och regionala intresset för kultur som en resurs för utveckling.

Konsekvenser för kulturarvsområdets utveckling

- Kulturproduktionen kommer närmare medborgarna och kan av dessa komma att uppfattas bli mer angelägen.
- Utrymmet för regionala prioriteringar och variationer ökar. Lokala behov kan lättare tillgodoses. Samtidigt kan kulturarvsarbetet komma att se mycket olika ut i landet.
- Sektorsövergripande projekt underlättas där aktörer går ihop om en uppgift med finansiering från olika håll.

- Det blir allt viktigare att på den regionala nivån prioritera i en växande mängd uppdrag och arbetsuppgifter.
- Konkurrens om utrymme och ekonomiska medel kan uppstå mellan kulturarvsfrågor och andra frågor.
- Kompetenskraven ökar på regional och lokal nivå och kräver resurser.
- Styrningen av kulturpolitiken på lokal och regional nivå hanteras i mindre organisationer av ett fåtal tjänstemän. Den politiska styrningen kan komma att öka.
- Kulturarvet kan komma att förenklas för att skapa miljöer med en särskild laddning, definiera en region eller en trakt, eller en lokal eller regional identitet. På ett mer eller mindre medvetet plan kan detta få antingen integrerande eller exkluderande effekter.
- De nationella myndigheternas roll och uppdrag förändras. Att skapa och kommunicera kunskap genom överblick, samordning, uppföljning och utvärderingen blir allt viktigare inslag i uppdrag och verksamheter.

TÄBY CENTRUM. FOTO: PAL-NILS NILSSON, BAA

SCHÄFTNERSGÅRDEN, VÄSTERÅNG. FOTO: BENGT A LUNDBERG, PAA

Konsekvenser för kulturarvsområdet

De konsekvenser som trenderna sammantaget bedöms få för kulturarvsområdet sammanfattas nedan under sex rubriker. De har tillkommit genom att konsekvenserna för varje trend sorterats, värderats och prioriterats tematiskt. Liksom trenderna ska konsekvenserna ses i ett framtidsperspektiv. Konsekvenserna beskriver sammantaget en trolig utveckling de närmast fem till sju åren.

Kulturarvet attraherar

Ett ökat fokus på kulturarv som resurs för samhällets tillväxt kan öka engagemang och innebära inkomstmöjligheter. Även intresset för kulturarvet som en faktor i en god livsmiljö kan öka intresset. Kulturarvet kan komma att få en stärkt ställning och ansvarstagandet för det breddas. Efterfrågan på kunskap och kompetens från kulturarvsområdet kan öka. En sida av attraktiviteten är att denna ofta leder till gentrifieringsprocesser, dvs. statushöjning av byggnader och områden med ökade fastighetsvärden och priser och social segregation som följd. Bruket av kulturarv för utveckling och tillväxt medför att kulturarvet kommersialiseras och säljs som konsumtionsvara. Historiska, humanistiska och existentiella perspektiv kan komma att förbises. Upplevelsen ställs i centrum, vilket påverkar berättelser om och hanteringen av kulturarv i utvecklingen. Detta kan resultera i att det säljbara blir det som lyfts fram och bevaras.

Nya landskap tar form

Demografiska förändringar och människors distanserade relation till landsbygden landskap kan medföra ett minskat intresse för kulturarvet i landsbygden. Förutsättningarna för vård och förvaltning av landsbygden kulturarv förändras när resurser och kunskaper minskar. Strukturuomvandlingen kommer att fortsätta påverka landskapet genom omställning till nya former av jordbruksproduktion, upplevelseekonomi och energiproduktion. Energiomställningsåtgärder får effekter i landska-

pet genom satsningar på t.ex. vindkraft och energiskog. Stadslandskap påverkas av förtätning, infrastruktur- och miljörelaterade satsningar och åtgärder, samt av olika ideologiska strömningar och utvecklingsinsatser för att skapa ökad attraktivitet.

Klimatfrågans genomslag kommer att resultera i åtgärder för att anpassa samhället till ett varmare klimat. Planeringsfrågorna blir viktigare. Efterfrågan på kulturarvsområdets kunskaper och kompetens kan komma att öka. I anpassningsarbetet kan kulturarvsdimensionen dock komma att åsidosättas eller till och med aktivt väljas bort om kulturarvsområdet inte deltar och bidrar i arbetet.

Nya anspråk och berättelser

Ett samhälle präglad av en mångfald olika livsstilar och livsideal medför fler berättelser om vad kulturarvet är och betyder på ett flertal nivåer. Kulturarvet kan därigenom komma att berikas och förståelsen och intresset för det kan öka. Den offentliga kulturmiljövården måste samtidigt hantera denna mångfald berättelser och ompröva de egna. De offentliga aktörernas berättelser är inte längre allenarådande och har inte längre självklart tolkningsföreträde. I den breddade kunskapsproduktionen, bl.a. på Internet, har dessa aktörer att förhålla sig till och ”acceptera” andras berättelser, historieskrivning och kunskapande. Aktörerna kan komma att förväntas förhålla sig till frågor om vad som är sant och falskt och vems historieskrivning det är som gäller. Det nationella kulturarvet fortsätter att ifrågasättas, dekonstrueras och omförhandlas. Samtidigt skapas nya kategoriseringar och gränser mellan människor. Det i dag på olika sätt utpekade kulturarvet ifrågasätts, liksom vad det företräder. Anspråk på annan resursfördelning kan uppstå. Den ökade betoningen på immateriella aspekter tvingar fram nya förhållningssätt, arbetssätt och verktyg, som samtidigt kan berika kulturarvet och förnya arbetet med det.

Synen på kulturarv som kollektiv tillgång utmanas av olika intressen. Staters och gruppers anspråk på återlämnande av kulturarv från andra stater och från institutioner kommer att öka. Det leder till diskussion och ställningstaganden om vem kulturarvet tillhör och hur det ska vara tillgängligt. Bruket av kulturarvsbegreppet för identitetspolitiska syften kommer att vara fortsatt starkt.

Nya förutsättningar för kommunikation och kunskapsproduktion

Informationsteknologins utveckling, dess integrering i vardagslivet förändrar förutsättningarna för kommunikation och tillgängliggörandet av information och kunskap om kulturarvet. För att fortsatt kunna tillgängliggöra information måste kulturarvsområdets aktörer möta kravet på digitalt tillgänglig information av hög kvalitet som är lätt åtkomlig och användbar. Annan information riskerar att förbises. Kulturarvsinformation används kreativt i nya sammanhang på nya sätt för olika syften - utan möjlighet till kontroll. Andra berättelser om kulturarvet kan få större genomslag än dem offentliga aktörer förmedlar. Plagiat och missbruk kan leda till att kvalitetsmärkning av information kan bli aktuellt, liksom moderering i form av granskning av information som andra har skapat före publicering. Samtidigt kan kulturmiljöområdet få hjälp med att skapa och berika kulturarvsinformationen. Genom kommunikationen kan kulturmiljöområdets aktörer få kunskap om användarna och vilka kulturarv de värdesätter.

Nätets arenor medför nya krav på hur myndigheterna bör kommunicera och interagera. Myndigheternas auktoritet utmanas. Hur information presenteras blir även avgörande för om offentliga aktörer erkänns som relevanta aktörer. Kravet på snabbhet i kommunikationen ökar. Att närvara på nätets premisser kräver resurser och kompetens. Nya krav på kommunikation och interaktion med medborgarna ställs även i utvecklingen av e-förvaltningen i syfte att kommunicera med och ge service till medborgare på ett nytt och innovativt sätt.

Nya former för det offentliga kulturarvsarbetet

Ett ökat regionalt ansvar och inflytande över kulturpolitiken kan ge ökad delaktighet och kreativitet. Kulturproduktionen kommer närmare publiken och medborgarna och blir mer angelägen. Sektorsövergripande projekt där många går ihop om en uppgift med finansiering från olika håll kan komma att underlättas. Mångfalden och angelägenhetsgraden kan öka, men en motsatt utveckling är också möjlig. Kulturfrågorna kan komma att konkurrera med andra samhällsfrågor, och tillgången

till kultur kan skilja över landet. Kulturarvsarbetet blir mer mångfacetterat, rikt och dynamiskt, men samtidigt mer svåröverskådligt. Det blir svårare för centrala myndigheter att ha överblick – samtidigt som det blir allt viktigare. De centrala myndigheternas uppdrag och roll förändras.

Kulturmiljöorganisationerna i regionerna och på länsstyrelserna förändras organisatoriskt. Tvärsektoriell samverkan och aspektpolitik kan stärka kulturens bidrag till samhällsutvecklingen. Utmaningen blir att bevaka och föra ut historiska och humanistiska perspektiv utan det offentliga kulturarvsarbetet som given organisatorisk och resursmässig plattform. Förutsättningarna för kraftfullt agerande för kulturarvet kan försvagas och resurserna urholkas.

Nya krav på kulturarvsområdets aktörer

Utökad samverkan med andra sektorer, inom EU och internationellt ger nya influenser, ny kompetens och utbyte av erfarenheter. Det ger möjlighet till nya perspektiv och verktyg som utvecklar och stärker kulturarvsarbetet. Kulturarvet kan synliggöras i nya och olika sammanhang för fler aktörer och brukare. Lagstiftningen för olika områden kan komma att bli allt mer integrerad.

Bland utmaningarna finns ökade krav på kompetens i samverkan. Kulturarvsområdets aktörer behöver i samarbetet med andra hitta rätt sätt att interagera, kommunicera och argumentera. Vidare kan konkurrens och motsägelser mellan olika engagemang och uppdrag samt kvalitets- och effekthämmande kompromisser och splittring uppstå när antalet uppdrag och engagemang ökar. Sammantaget kan detta leda till att kulturarvsarbetet försvagas om utmaningarna inte hanteras. Att ha överblick, följa upp, utvärdera, kvalitetssäkra och prioritera blir allt viktigare.

KULLENS FYR, KULLABERG. FOTO: BENGT A LUNDBERG, PAA

Konsekvenser för Riksantikvarieämbetet – utmaningar och möjligheter

Med samhällsförändringarna följer såväl möjligheter som utmaningar. Genom att vara observant på dessa kan möjligheterna tas tillvara och utmaningarna hanteras strategiskt. Trenderna och konsekvenserna för kulturarvsområdet är omständigheter som Riksantikvarieämbetet ska förhålla sig till de närmaste åren. I detta avsnitt sammanfattas innebörden av dessa för Riksantikvarieämbetet under fyra punkter. De behandlar behov av omvärldsbevakning och samverkan, Riksantikvarieämbetets roll och uppdrag, kunskap och kompetens samt kulturarvsinformation och kommunikation. Det bör påpekas att beskrivningarna är möjliga scenarier som tjänar som underlag för formulering av strategier. Scenarierna ger således inga exakta svar på vad Riksantikvarieämbetet ska göra utan presenterar en bild av utvecklingens innebörder för myndigheten i form av frågor och områden som myndigheten kan behöva prioritera och hantera.

1. Ha koll på omvärlden och samverka med andra

Att följa samhällsutvecklingen är en nödvändig förutsättning för att Riksantikvarieämbetet ska kunna verka för att kulturarvet tas tillvara och för att ansvarstagandet breddas. Nya samhällsfrågor växer fram och präglar utvecklingen. Myndigheten behöver kunskap om vad som sker i omvärlden för att kunna påverka aktörer och processer. Andra perspektiv, frågor och sektorer riskerar annars att dominera. Riksantikvarieämbetet behöver exempelvis se till att kulturarvet inte får stå tillbaka i arbetet med klimatanpassning och tillväxt.

Nya samhällsfrågor och ökad samverkan är möjligheter att tillvarata. Genom att gå in i frågor och hantera samverkan med andra på rätt sätt kan Riksantikvarieämbetet verka för att kulturarvet blir betydelsefullt och del i utvecklingssammanhang som något reellt användbart. Det ställer krav på att myndigheten kan argu-

mentera och kommunicera värdet av kulturarvet. Myndigheten behöver kunna samverka i olika former med olika aktörer inom olika samhällsområden. Kulturarvsarbetet kan därigenom få en framskjuten roll i samhällsutvecklingen där historiska och humanistiska perspektiv integreras. Kulturarvets existentiella innebörd tas tillvara. Riksantikvarieämbetet bidrar till ett breddat ansvarstagande för kulturarvet i andra sektorer och av andra aktörer. Det kan ge ökad delaktighet och ett synligare kulturarvsarbete. Engagemanget för kulturarvsfrågorna kan öka generellt.

Det ökade bruket av kulturarv för lika syften är en strategiskt viktig ingång för Riksantikvarieämbetet som kan ge kulturarvet en stärkt roll i samhällsutvecklingen. Myndigheten behöver dock vara vaksam på att detta bruk kan medföra att kulturarvsbegreppet urholkas och att kulturarvet renodlas. Alla former av kulturarv kommer inte till uttryck. Urvalet blir smalt och oproblematiserat. Riksantikvarieämbetet behöver dessutom hantera frågan om tolkningsföreträde och mångfalden av berättelser och kunna arbeta med ett mer mångfaldigt kulturarv. Myndigheten behöver även vara uppmärksam på att kulturarvsbruket och kulturarvsarbetet kan ha negativa sociala konsekvenser. Det gäller att se till att verktyg och arbetssätt inte understödjer eller skapar ojämlika och exkluderande strukturer.

2. Kommunicera Riksantikvarieämbetets roll och uppdrag

Grunden för Riksantikvarieämbetets arbete är kunskap om kulturarvet och om de processer i samhället där kunskaperna utvecklas och används. Fokus i myndighetens uppdrag är kunskapsuppbyggnad genom framförallt överblick, utvecklingsinsatser, samverkan och kommunikation. Trenderna och konsekvenserna pekar på flera utmaningar och möjligheter som rör myndighetens roll och uppdrag.

Som ovan nämnts är samverkanstrenden en möjlighet för att föra fram kulturarvets värden i samhället. Riksantikvarieämbetet behöver här även framgent ta plats, formulera sig och ta ställning i frågor. Myndighetens ståndpunkter och värderingar behöver vara tydliga och kommuniceras, samtidigt som utrymme för problematisering ges. Det är viktigt för att Riksantikvarieämbetet ska vara en tydlig och trovärdig samhällsaktör. Riksantikvarieämbetet behöver hitta rätt arbetsformer

och kommunicera sin roll och sitt uppdrag. Detta är särskilt betydelsefullt mot bakgrund av kulturpolitikens regionalisering vari myndigheternas ansvar och uppdrag förändras. Ökad samverkan, regionalisering och internationalisering gör det dessutom allt svårare för myndigheten att ha överblick – samtidigt som det blir allt viktigare.

3. Sörja för rätt kunskap och kompetens

De identifierade trenderna och konsekvenserna pekar på behovet av såväl kontinuitet i som nyförvärv av kunskap och kompetens hos myndigheten. I samspelet med andra krävs bred och djup kulturhistorisk kunskap. Riksantikvarieämbetet behöver tillgång till ny kompetens på klimat- och energiomställningsrelaterade frågor, digital kunskapsproduktion och kommunikation, Internets villkor och internationell och annan samverkan. Myndigheten behöver ha förmågan att argumentera och kommunicera med specialister inom andra ämnesområden för att förstå kulturarvet som en aspekt i andra sammanhang.

Utvecklingen ger Riksantikvarieämbetet möjlighet att få nya kunskaper och verktyg, bl.a. genom erfarenhetsutbyte och dialog och annan breddad kunskapsinhämtning i samverkan. Samverkan ger även helhetssyn på olika sammanhang där kulturarvet berörs. Det ger förutsättningar för samsyn och förståelse sektorer emellan. Även samverkan i form av internationellt arbete kan stärka det nationella arbetet. Det ger kompetensutveckling och förnyar arbetet genom att väcka nya frågor i det nationella arbetet.

Utvecklingen kan komma att innebära ökad efterfrågan utifrån på historisk och antikvarisk kompetens från Riksantikvarieämbetet och kulturmiljöområdet. Ett ökat intresse för kulturarv och återbruk är orsaker, men även klimatfrågan och tillväxtperspektivet bidrar. Riksantikvarieämbetet har här kunskap, kompetens och faktaunderlag att föra fram och nyttja.

4. Tillgängliggöra kulturarvsinformation och kommunicera på nya villkor

Informationsteknologins utveckling och dess integrering i vardagslivet förändrar förutsättningarna för kommunikation och tillgängliggörande av information och kunskap om kulturarvet. Riksantikvarieämbetet behöver hantera de nya kraven och formerna för interaktion. Det är en förutsättning för att kunna nå ut och vara efterfrågad. Kulturarvsinformationen måste vara angelägen, tillgänglig och användbar och med kvalitet. Detta kräver resurser och teknisk, social och kulturell kompetens.

Ny teknik och nya sätt att arbeta och kommunicera ger möjlighet till ökad tillgänglighet till kulturarvsinformation och dess innehåll utvecklas och berikas. Andra aktörers och brukares bidrag kompletterar myndighetens och andra aktörers information. Hela kulturarvets bredd beaktas och tas tillvara. Nya infallsvinklar och perspektiv tillförs. Dialogen ger kunskap om användare och om vad som är användbart. Med utvecklade presentationsformer kan tillgängligheten till kulturarvet dessutom öka.

BIRKÖ BIRKA, FOTO: BENGT A LUNDBERG, PAA

Källförteckning

Allmänna källor

Genf, Linda och Johanna Laurent 2008. *Omvärldsanalys i praktiken*. Liber.

Riksantikvarieämbetet 2006. *För framtidens kulturarvsarbete. Omvärldsanalys 2006*.

1. Kulturen lyfts alltmer fram som betydelsefull för utveckling och tillväxt

Litteratur, rapporter och artiklar

Bollnäs kommun 2011-04-05. "Kulturpolitiskt program för Bollnäs kommun".

<http://www.bollnas.se/Webred/webred.nsf/8CAAB76B35F8E4B5C12573B6005B1946/3BB556835D8B6EBAC12575AF0033A268?OpenDocument>.

En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning.
2007-2013, N7037. Näringsdepartementet.

Europeiska kommissionen. *The attitudes of Europeans towards tourism 2010*. Eurobarometer survey.

Institutet för tillväxtpolitiska studier, Nutek, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Statens kulturråd & Sveriges Kommuner och Landsting. 2008. *Kultur i regionala utvecklingsstrategier och program – en lägesrapport*. Institutet för tillväxtpolitiska studier, Nutek, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Statens kulturråd & Sveriges Kommuner och Landsting.

Karlsхамns kommun 2007. *Kulturpolitiskt program för Karlsхамns kommun*.

Kulturarvsstyrelsen 2011-04-05. "Kulturarvskommuner".

<http://www.kulturarv.dk/kommune-plan/kulturarvskommuner/>.

Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet & Svenska Filminstitutet. 2008. *Pengar till kultur. En introduktion till europeiska och nordiska stöd för kultur, medie- och kulturarvssektorn*.

Kulturrådet, Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet & Svenska Filminstitutet. 2005. *Kulturen i tillväxtprogrammen – en innehållsredovisning*.

Marknadsföring.se 2011-04-05. "Kommunslogans – rimstuga eller viktigt verktyg?".
<http://www.marknadsforing.se/artikel.php?visa=kommunslogans>.

Mål för folkhälsan. Prop. 2002/03:35. Socialdepartementet.

Nilsson, Daniel (förf.), Hulusjö Nataliya (red). 2009. *Natur och kulturarv som resurs för hållbar utveckling och tillväxt. En nordisk översikt*. TemaNord 2009:513. Nordiska ministerrådet.

Riksantikvarieämbetet 2008. *Kulturmiljön som resurs i kommunal utveckling och planering*.

Riksantikvarieämbetet uå. *Kulturarv och hälsa. Om interaktionen mellan två arbets-, forsknings- och politikområden*. Opublicerat manus under arbete.

Stockholms Handelskammare 2008. *Kreativitet och konkurrenskraft – en kritisk granskning av rådande teorier om urban utveckling*. Rapport 2008:2.

Ulricehamns kommun 2011-04-05. "Vision Växtplats Ulricehamns kommun!"
http://www.ulricehamn.se/ulh_templates/Information.aspx?id=4766

2. Människors syn på landskapet förändras

Litteratur, rapporter och artiklar

Boverket 2008. *Landsbygd i förändring*.

En strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder. Skr. 2008/09:167. Näringsdepartementet.

Fakta - omvärld – inspiration. Underlag till Landsbygdskommittén sou 2006:106. Landsbygdsdepartementet.

Institutet för Framtidsstudier 2010-05-04. "Många vill bo på landet – varför flyttar de inte dit?"
Pressmeddelande.

Jordbruksverket 2009. *Jordbruk, bioenergi och miljö*. Rapport 2009:22.

Landsbygdsdepartementet 2010. *Landsbygdsprogram för Sverige år 2007-2013*.

Mattsson, Kristina 2010. *Landet utanför. Ett reportage om Sverige bortom storstaden*. Leopard Förlag.

Niedomysl, Thomas och Jan Amcoff 2010. *Is there a hidden potential for rural population growth in Sweden?*
Arbetsrapport 2010:2. Institutet för Framtidsstudier.

Nilsson, Karl-Erik, Peter Lindroth, Ulf Björklund och Håkan Larsson. "Debatt: Landsbygden behöver nya tag". *Norran* 2010-05-31.

Riksantikvarieämbetet 2007. *Hur mår Kulturmiljön?* Riksantikvarieämbetets kulturmiljöbokslut 2007.

Riksantikvarieämbetet 2008. *Förslag till genomförande av den europeiska landskapskonventionen i Sverige*.
Slutredovisning av regeringsuppdrag.

Riksantikvarieämbetet 2009. *Landscape news*.

Riksantikvarieämbetet 2010. *Urban news*.

Se landsbygden! Myter, sanningar och framtidsstrategier. Betänkande av Landsbygdskommittén. SOU 2006:101. Landsbyggsdepartementet.

Sveriges befolkning 2010. Statistik från Statistiska Centralbyrån.

Sveriges kommuner och landsting 2008. *Läget i landet. En enkätundersökning om klimatanpassning i den fysiska planeringen*.

svt 2009-11-25. "Kyrkor måste stängas eller säljas".
http://svt.se/2.22620/1.1787561/kyrkor_maste_stangas_eller_saljas.

Westholm, Erik och Cecilia Waldenström 2008. *Kunskap om landsbygden*. Arbetsrapport 2008:1. Institutet för Framtidsstudier.

3. Klimatfrågan får allt större genomslag i politiken och samhället

Litteratur, rapporter och artiklar

Boverket 2009. *Energihushållning enligt Boverkets byggregler*.

Boverket 2009. *Vindkraftshandboken – Planering och prövning av vindkraftverk på land och i kustnära vattenområden*.

Boverket 2009-12-21. "Hur kan klimatanpassning ske genom fysisk planering?"
<http://www.boverket.se/Planera/planeringsfragor/Klimat/Klimatanpassning/>.

Carlgrén, Andreas och Maud Olofsson. "Vindkraftsutveckling skapar förnybar energi och nya jobb".
Sundsvalls tidning och Nya Wermlands-Tidningen 2008-10-08.

Council of the European Union 2009. *Council conclusions on Climate change and development*. 2974th EXTERNAL RELATIONS Council meeting, Brussels, 17 November 2009.

Eek, Hans. "Debatt: Miljonprogram blir passivhus". *Dagens industri* 2009-12-09.

En sammanhållen klimat- och energipolitik – Energi. Prop. 2008/09:163. Miljödepartementet.

En sammanhållen klimat- och energipolitik – Klimat. Prop. 2008/09:162. Miljödepartementet.

Energimyndigheten 2009-02-04. "Forskning om vindkraft för 80 miljoner". Pressmeddelande.

- Europeiska kommissionen 2009-12-21. "EU action against climate change".
http://ec.europa.eu/climateaction/index_en.htm.
- Intergovernmental Panel on Climate Change 2007. *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability*.
- Intergovernmental Panel on Climate Change 2007. *Climate Change 2007: Mitigation*.
- Intergovernmental Panel on Climate Change 2007. *Climate Change 2007: Synthesis Report*.
- Karlsson, Martin. "Energisnåla byggnader på klimatmötet i Köpenhamn". *Byggvärlden* 2010-12-15.
- Jordbruksverket 2009. *Jordbruk, bioenergi och miljö*. Rapport 2009:22.
- Kaur, Kuljeet. "Åtta svenska klimatforskare som går emot strömmen". *Miljöaktuellt* 2008-02-01.
- Klimatanpassningsportalen 2009-12-21 "Klimatet förändras".
<http://www.smhi.se/klimatanpassningsportalen/klimatet-forandras>.
- Klimatkommunerna 2009-12-21. "Klimatkommunerna". <http://www.klimatkommunerna.infomacms.com/>.
- Landsbygdsdepartementet 2010. *Landsbygdsprogram för Sverige år 2007–2013*.
- Leijel, Anneli. "Ministern vill rusta upp bostäder i miljonprogramsområden". *Kristdemokraten* 2009-11-26
- Miljödepartementet 2009-12-15. "Över 130 miljoner kronor i stöd till hållbara stadsutvecklingsprojekt".
Pressmeddelande.
- Miljödepartementet 2011-04-05. "Hållbar stadsutveckling". <http://www.sweden.gov.se/sb/d/3358/a/66735>.
- Naturvårdsverket 2011-04-05. "Klimat i förändring". <http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Klimat/>.
- Naturvårdsverket 2011-04-05. "Vindkraft". <http://www.naturvardsverket.se/Start/Verksamheter-med-miljopaverkan/Energi/Vindkraft/>.
- Norwegian Meteorological Institute 2009. *Klima og förändringar i Norden. Delrapport 1 fra prosjektet: Effekter av klimaendringer på kulturminner og kulturmiljø*.
- Näringsdepartementet 2009-06-09. "Nytt investeringsstöd för solceller". Pressmeddelande.
- Riksantikvaren 2009-12-21. "Klima og kulturarv".
http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Prosjekter/Klima_og_kulturarv/.
- Riksantikvarieämbetet 2007. *Hur mår kulturmiljön? Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöboksut 2007*.
- Riksantikvarieämbetets remissvar över utredningen Sverige inför klimatförändringarna – hot och möjligheter, SOU 2007:60.

- Sehlin, Maria. "Klimatsmarta Hilda tar täten". *Sydsvenskan* 2009-12-13.
- Svensk klimatpolitik*. Betänkande av klimatberedningen. SOU 2008:24. Miljödepartementet.
- Svensk vindkraftförening 2009. *Marknadsöversikt små vindkraftverk i Sverige 2009*.
- Svenskt näringsliv 2009-12-21. "Miljö, energi & klimat".
http://www.svensktnaringsliv.se/fragor/miljo_energi_klimat/miljo-energi-klimat_46359.html.
- Sverige inför klimatförändringarna - hot och möjligheter*. Betänkande av Klimat- och sårbarhetsutredningen. SOU 2007:60. Miljödepartementet.
- Sveriges kommuner och landsting 2008. *Läget i landet. En enkätundersökning om klimatanpassning i den fysiska planeringen*.
- Sveriges kommuner och landsting 2009. *Local action on climate change - Swedish experiences*.
- Tidningarnas telegrambyrå 2009-12-19. "Stort misslyckande för klimatmötet".
- Trygg Hansa 2009-12-20. "Färre flygresor långt ner på svenskarnas klimatagenda". Pressmeddelande.
- Unesco 2007. *World Heritage Reports n°22 - Climate Change and World Heritage*.
- Unesco 2009. *Case studies on climate change and World Heritage*.
- Vetenskapliga rådet för klimatfrågor 2007. *Vetenskapligt underlag för klimatpolitiken*.
 Rapport 2007:03

4. Information söks, skapas och sprids på nya sätt

Litteratur, rapporter och artiklar

- Findahl, Olle 2010. *Svenskarna och Internet 2010*. World Internet Institute.
- Fredelius, Ada. "Facebook tävlar med tv om svenskarna". *Internetworld*. 2009-10-23.
<http://internetworld.idg.se/2.1006/1.263152/facebook-tavlar-med-tv-om-svenskarna>.
- Frøy, Kathrine Myrhol. "Underviser med blogg". *Forskning.no*. 2009-10-22.
<http://www.forskning.no/artikler/2009/oktober/232201>.
- Internetexplorers.se 2011-03-29. "InternetExplorers - Internetanvändare i svenska universitet och högskolor 2007- En framsyn av morgondagens Internetanvändning". <http://www.internetexplorers.se>.
- Lindström, Karin. "Därför valde Lunds universitet Google". *Computer Sweden*. 2009-10-07.
<http://computersweden.idg.se/2.2683/1.257575/darfor-valde-lunds-universitet-google>.

- Lundahl, Karin. "Grammatikövningar blir kul i mobilen". *Hallands nyheter*. 2009-10-07.
- PriceWaterhouseCoopers 2009. *eGenerationen. Hur ungdomar vill vara med och påverka*.
- Simonite, Tom. "Innovation: Where next for social networking?" *NewScientist*. 2009-11-25.
<http://www.newscientist.com/article/dn18196-innovation-where-next-for-social-networking.html>.
- Sojtaric, Maja. "Dette er en remiks". *Forskning.no*. 2009-11-04.
<http://www.forskning.no/artikler/2009/oktober/232975>.
- Vinnova 2009. *De två kulturerna på Internet: en utmaning för företag, myndigheter och organisationer*.
Vinnova-rapport 2009:11.
- World Internet Institute. 2009-11-02. "Nu publicerar vi Svenskarna och Internet 2009!".
<http://www.wii.se/aktuellt/nyheter/354-svenskarna-och-internet-2009-arets-kartlaeggning-av-svenskarnas-internetanvaendning.html>.

5. Fler är med och definierar kulturarv

Litteratur, rapporter och artiklar

- Betänkande av Kulturutredningen*. sou 2009:16. Kulturdepartementet.
- Europarådet 2011-03-17. "Complete list of the Council of Europe's treaties".
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG>.
- Harding, Tobias 2010. "Mångfald och splittring". I: *När bläcket har torkat – Fakta och bakgrund, tankar och konsekvenser om några viktiga Unescokonventioner om kultur*. Svenska Unescorådets årsbok 2009, skriftserie 1/2010.
- Hellekant, Johan. "Danmark vill ha lagbok åter". *Svenska dagbladet* 2009-12-06.
- Icomos 2011-03-17. "Charters adopted by the General Assembly of ICOMOS".
<http://www.international.icomos.org/charters.html>.
- Kulturlivets internationalisering*. Skr.2005/06:188. Utbildnings- och kulturdepartementet.
- Magnusson Staaf, Björn. "Kontroll över kulturarvet. SD:s medel för att nå makt".
Dagens Nyheter 2010-10-03.
- Mångfald är framtiden*. Betänkande av Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006. sou 2007:50.
Kulturdepartementet.
- Söderling, Fredrik. "EU ökar sitt fokus på kultur". *Dagens Nyheter* 2009-12-04.

- Thoresson, Anders. "Gå tillbaka till dina rötter – på Internet". *Dagens Nyheter* 2009-11-22.
- Pripp, Oscar (red.) 2004. *Mångfald i kulturlivet*. Mångkulturellt centrum.
- Riksantikvarieämbetet 2004. *Slutrapport - Agenda Kulturarv*.
- Riksantikvarieämbetet 2004. *Kulturarv är mångfald! Fördjupad omvärldsanalys för kulturmiljöområdet 2004*.
- Svahn, Clas. "3000-årig farao orsakar strid". *Dagens Nyheter* 2009-12-03.
- Svenska Unescorådet 2010. *När bläcket har torkat – Fakta och bakgrund, tankar och konsekvenser om några viktiga Unescokonventioner om kultur*. Svenska Unescorådets årsbok 2009, skriftserie 1/2010.
- Tid för kultur*. Prop. 2009/10:3. Kulturdepartementet.
- Tidningarnas Telegrambyrå 2009-12-03. "Trend ta tillbaka föremål".
- Unesco 2009. *UNESCO World Report. Investing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue*.
- Unesco 2011-03-17. "Standard-setting instruments". http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12024&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

6. Kraven ökar på att myndigheter ska samverka

Litteratur, rapporter och artiklar

- Barnett, M. N. & Finnemore, M. 2004. *Rules for the World, International Organizations in Global Politics*. Cornell University Press.
- Betänkande av Kulturutredningen*. sou 2009:16. Kulturdepartementet.
- Budgetpropositionen för 2011*. Prop. 2010/11:1. Finansdepartementet.
- Europarådet 2011-03-17. "Complete list of the Council of Europe's treaties". <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG>.
- Europeiska Unionen 2009-12-02. "Local and regional authorities meet EU at "Town Hall" for Development". Pressmeddelande. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1838&type=HTML>.
- Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft*. Betänkande av Ansvarskommittén. sou 2007:10. Socialdepartementet.
- Icomos 2011-03-17. "Charters adopted by the General Assembly of ICOMOS". <http://www.international.icomos.org/charters.htm>.

- Jacobsson, Bengt och Göran Sundström 2007. *Governing State Agencies. Transformations in the Swedish Administrative Model*. Score Working Paper 2007:5. Stockholms universitet.
- Kraftsamling! - museisamverkan ger resultat*. Betänkande av Museikoordinatorn. sou 2009:15. Kulturdepartementet.
- Kulturlivets internationalisering*. Skr.2005/06:188. Utbildnings- och kulturdepartementet.
- Liliequist, Inger och Jan Turtinen 2009. "Riksantikvarieämbetet och Unescos konventioner". I: *När bläcket har torkat – Fakta och bakgrund, tankar och konsekvenser om några viktiga Unescokonventioner om kultur*. Svenska Unescorådets årsbok 2009, skriftserie 1/2010.
- Statskontoret 2006. *Effektiv styrning? Om resultatstyrning och sektoriseringsproblem*.
- Styra staten – regeringens styrning av sin förvaltning*. Betänkande av Styretredningen. sou 2007:75. Socialdepartementet.
- Sveriges politik för global utveckling*. Skr. 2007/08:89. Utrikesdepartementet.
- Swedish Standards Institute 2011-03-17. "Bevarande av kulturarv (Conservation of cultural properties) – sis/TK 479". <http://www.sis.se/hem-och-hush%C3%A5ll-underh%C3%A5llning-sport/konstf%C3%B6rem%C3%A5l-och-hantverksprodukter/sis-tk-479>
- Tid för kultur*. Prop. 2009/10:3. Kulturdepartementet.
- Tillväxt Bohuslän. 2008. *Omvärldsanalys för norra Bohuslän. Rapport från projektet Kustzonplanering och Landsbygdsutveckling i norra Bohuslän*. Tillväxt Bohuslän.
- Tillväxtverket 2009. *Samverkan för regional tillväxt – En rapport om den tematiska myndighetsgruppen Innovation och förnyelse*. Tillväxtverket.
- Unesco 2011-03-17. "Standard-setting instruments". http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12024&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- Vifell, Åsa 2009, *Enclaves inside the State. The Internationalisation of Swedish public administration*. Score, Working Paper 2009:7. Stockholms universitet.
- Översyn av statlig regional förvaltning*. Dir. 2009:62. Finansdepartementet.

7. Ansvaret ökar på regional och lokal nivå för kulturpolitikens genomförande

Litteratur, rapporter och artiklar

- Nordström, Lars. "Den konstnärliga friheten är ohotad". *Göteborgsposten* 2009-11-13.
- Byström, Gabriel. "Gabriel Byström: Mycket står på spel i regionen". *Göteborgsposten* 2010-02-23.
- Clarén, Ulf. "Klart för kultur på recept". *Sydsvenskan* 2009-11-13.
- Clarén, Ulf. "Nu ska rundorna samarbeta". *Sydsvenskan* 2009-12-05.
- Clausson, Malin. "Regionen svarar ja". *Göteborgsposten* 2009-09-16.
- En ny modell för samverkan och fördelning av statliga bidrag till regionala och lokala kulturverksamheter.* Dir. 2009:97. Kulturdepartementet.
- Holming, Klas. "Nya kulturstödet en fara för mångfalden". *Göteborgsposten* 2009-11-19.
- Holming, Klas. "Debatt - Politikerstyrd kultur hotar konstnärlig frihet". *Göteborgsposten* 2009-11-08.
- "Kultur light. Koffertmodellen slår mot professionell kultur". *Dagens Nyheter* 2010-02-24.
- Region Skåne 2008. *Öppna landskap – konst och kultur i Skåne, Kulturpolitiskt program för Skåne.* Region Skåne.
- Spela samman - en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet.* Betänkande av Kultursamverkansutredningen sou 2010:11. Kulturdepartementet.
- Statens kulturråd och Västra Götalandsregionen 2009-12-08. *Avsiktsförklaring för samverkan mellan Statens kulturråd och Västra Götalandsregionen avseende kulturverksamhet 2010.*
- Styra staten – regeringens styrning av sin förvaltning.* Betänkande av Styretredningen sou 2007:75. Socialdepartementet.
- Svegfors, Mats. Samtal, januari 2010.
- Tid för kultur.* Prop. 2009/10:3. Kulturdepartementet.
- Västra Götalandsregionen 2011-03-29. "Miljoner att söka för kulturaktörer". <http://www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startside/Kultur/Aktuellt-I/Miljoner-att-soka-for-kulturaktorer/>
- Översyn av statlig regional förvaltning.* Dir. 2009:62. Finansdepartementet.

Riksantikvarieämbetet
Box 5405, 114 84 Stockholm
Telefon 08-5191 8000
riksant@raa.se
www.raa.se

Trender i tiden

Riksantikvarieämbetets omvärldsanalys 2010-2015

ISBN 978-91-7209-601-1 (PDF)

ISBN 978-91-7209-602-8 (POD)

Layout: Jenny Franke

Foto, baksida: Ewa Lundgren, Nordicphotos

